

Թիանն, այլ միտարութեանն ։

Արտիկանու ձեր աչքէն փախած է այս առ ձեռն քրիստոնէականս ալ դուք պարծեցէք որ Հռովմէն անցած ըլլայ Հայաստանեայց եկեղեցւոյն քրիստոնէականի նիւթը ։ Սերբեանի քրիստոնէականներուն տպագրութիւնը Սալանթեանցի տպագրութեանէն ետքն ըլլալուն համար կ'ըսէք որ անոր ազդեցութիւնը շատ զգալի է անոնց մէջ ։ Սա որ Սալանթեանցի կըրօնագիրտութեանէն շատ տարիներ յառաջ (1712) ին տպագրուած է, ասոր ուրկէ անցած է, Ասորմէլ որուն ազդեցութիւնը կ'զգայք ։

Իրան է, որ դուք կրօնագիրտութեան եւ քրիստոնէական վարդապետութեան դասերն Հռովմէն սորված էք, սակայն ոչ Հայոց ազգը ։ Հայոց ազգը Հռովմէն առաջ կը ճանաչէ զՔրիստոս, եւ անորմէ յառաջ լսած է նորա աշակերտաց քարոզութիւնը, որոց Թերեւս դուք անտեղեակ ըլլայք, եւ այս կամակորութեամբ ։

(Եւրոպայի) ։

ՄԵԾԱԳԱՏԻԻ ԺՈՂՈՎ

(Եւրոպայի, Թիւն, տես Թիւ Ծ) ։

Վարժարանները ժամանակի ընթացքին են հետեւել, օրը անցնելով մի սաստիկ տրուութեամբ, որի արժանաւորութիւնը եւ իրաւունքը անուրանալի է, ամէն բանում թողնում է մեծամեծ այլադանութիւններ, գեղեցիկութիւններ եւ հոյակապութիւններ ։ Իայց ինչ յեղափոխութիւններ էլ որ յառաջ բերի թէ ժամանակի յառաջընթացութիւնը եւ թէ փոխախտութիւնը, այնու ա-

մենայնիւ մատաղ հոգու պիտոյքները, որ պարզ բանին մերձենալում է, ամեն ժամանակ միեւնոյն է ։

Իսկ հանդամանքին նայելով Բնչ պիտի անի տէրութեան կառավարութիւնը Ինքառոճառ յանձն առնի, թէ ճնողները յետ եւ թէ նրանցից առաջ նրանց դուստրների համար զարգացման ճանապարհ ընտրելու լիովին ազատութիւնը, եւ նմանապէս տայ աղէկերանց բարձր վարժարանների համար մի ընդհանուր միաբանական ձև ։ Իայց ցանկալի է թէ լինի իւրաքանչիւր նահանգում տէրութիւնից հաստատուած եւ կառավարուած գոնէ մի վարժարան, եւ նմանապէս մի կրթութարան, որոնք օրինակ լինին իրանց ուսման ձեւով եւ այլ կարգադրութիւններով, յետոյ թէ տէրութեան կողմից հոգացուի տղիւկերանց բարձր վարժարանների համար վարժապետներ պատրաստելու մասին ։ Այս է միջոցառում ներգործութիւնը, որ այս անգ տէրութեան մերձ է եւ նրանից սպասելի ։

Վերջանում է վարժարանի ժամանակը, երբ շատ անգամ միասին հանդիպում է եւ դաւանութեան մէջ հաստատութիւնը (Confirmation), կրկին մեր առաջն ունինք այն հարցը, որից սկսեցինք, այժմ ինչ անենք ։ Ինչ թէ մի տղայ գիւ միադիւմը աւարտել է, կամ մտնում է համալսարան, կամ սկսում գործնականապէս նախապատրաստուիլ իրա ընտրած կոչումին համար ։ Այս որոշակի կարգաւ յառաջընթացութեան տեղ շատ անգամ աղիւկերանց ոչինչ ընտրողութիւն չէ մտում, այլ մի անհաստատ ապագայ ։ Թէեւ սրա վրայ անցնող ժամանակի ուղղութիւնը չէ երկնել կանանց բարձր վարժարանների կամակորութիւնից, որչափ կարելի է կանանց ուսումն-

նական կրթութիւնը մարդկանցին հաւասարեցում. բարձրից սկսած հրաւիրելով ուսուցչուհիներ և դաստիարակչուհիներ, ինչպէս այժմ շատերը անում են : Բայց Վերմանիայում, այս փորձերը քիչ հետեւանք են ունեցած : Ընելին արեւմտեւորումն է, Դրանսիայում, Լնգվիտում և վերջապէս Լմերիկայում, ուր կանանց զբաղմանց ցանկը այն ոահմանին է հասել, որ մեղանում մարդկանց է թողնուած ուսումնական կրթութիւնըն էլ շատ անգամ նոյնատեսակի Շատ հասարակ բան է Լնգվիտում և Լմերիկայում արջկերանց Լատիններէն, Սթիւմմատիքով, Լնագիտութիւնով Լսողաբաշխութիւնով պարապելը և անպատճառ սրիստրակելու չէ, երբ ազատ ցանկութիւնը և տաղանդը անում է : Հենց շատերը մեղանում էլ այդպէս ծանրակշիռ գիտութիւնների մէջ հոգու մի աւելի փրկարար որնունդ կը ճարէին, քանթէ ամեն տեսակ գեղարուեստական և գրականական զբաղմանց մէջ : Ի հարկէ Լմերիկայում շատ անգամ էլ պատահում է, որ մատաղահաս կանայքը (Jungedamen) դաս են տալիս տղերանց վարժարաններումը, Սի Լմերիկացի, որ առաջ այստեղ հիւպատոս էր, գովաբանում էր այս՝ իմ առաջին, ինչպէս այն տեղի վարժարանների մի աւմենայայտնի լաւութիւնը և յատկապէս առաջ բերում այն մեծ օգուտները, որոնք կանոն պահելումն են : Սէ թէ միայն տղայները, այլ մինչ 16—17 տարեկան պատանիները հասարակաց վարժարաններումը վարժապետուհիներից են դաս առնում. նրմանապէս Լատիններէնը և երկրաչափութիւնը. և ամէն տեղ թագաւորութե մի օրինակելի կանոնապահութիւն, արանց սեռի դէպ ՚ի կանանց

սեռը արած բնական քաղաքավարութեան (Courtoisie) հետեւանքով : Այս մարդարեանուս էր թէ այս կարգադրութիւնը արեւմտեւից արեւելքէ գալու և մեղանում էլ ընտանտնայ, Կարծեմ, կարող ենք սրան ստասել :

Սեղանում սովորաբար աղջկերանց համար ոչ մի որոշեալ զբաղմունք չը կայ պատրաստի՝ նրանց վարժարանի կամ թոշակարանի կրթութեանց յետոյ : Երգ՝ ուսման ժամանակի վախճանը՝ կ'ուղէ անհամբերութեամբ սպասուի, իբրեւ մուտք աշխարհի և նրա ղուարձութեանց մասնակցութե մէջ, կամ կ'ուղէ անցնի գնայ՝ առանց այսպիսի յոյսերի և ցանկութիւնների, այնու ամենայնիւ միշտ այն ժամանակն է, երբ սկսում է ըտտացած կրթութեան հարցափորձութիւնը :

Բայց թէ՛ շատ անգամ այս հարցափորձութիւնը անելիս՝ տխրալի է, մեղը ամենից առաջ այն սխալութեւումն է եղած թէ՛ կարելի կը լինէր իրա ժամանակին կրթութիւնը աւարտել, և կրթութիւնը շատ անգամ աւելի արտաբուստ է, քան թէ ներքուստ Լյս պատրաստի կրթութիւնը շատ անգամ ուրիշ լինչ բան է. եթէ ոչ ամեն տեսակ միջոանքներ, տպաւորութիւններ, իրար մօտ նկատմունքներ առանց ներքին կասի, առանց կարողանալու նրանով ստանալ հոգու պարզութի կամ մի բարձր ուղղութի. այսչափ կոկուիլ և մեծ մեծ շարժուիլ և այսչափ սնունդ սնափառութեան : Եւնքան բան կար սովորելու, այնքան արտաբուստ խելամուտութիւն ստանալու, որ սրտի ներքին մարդը՝ շուտով պէտք է հրաժարուելէր : Շատ անգամ պատահել է, որ այս վաղուց սկսած շտտ բան ուղիւնքով՝ արդէն բնական զօրութեան և շնորհաց մի

լաւ մասը՝ մի և նոյն ժամանակ կանանց հոգու անուշահոտութիւնը, սպառելէ նրանց զբայցմանց թանկա կագին անմիջապիսութիւնը, կորչել գնացել է մի անկանայի ստուերա կան էութեան տեղ տալու համար։ Այս նոր հարթահաւասարիչ լուսաւորութիւնը ուղղակի ամենասրտուար ժան անձիններհակ է ի հարկէառանց հոգուն առաջնորդելու երազի և ուտոստուն երեւակայութեան բնական ցնորքներից՝ դէպ ի ուժը հաւաքելու ճանապարհը։ Արբեմնապէս շատ տեսակ բաներ սովորելը և ժամանակից առաջ աւարտելը՝ արդէն մանկութեան հասակին ոգեսպառ շունչէ տալիս, մանաւանդ եթէ մանկական հոգին բնութեանն էլ խնայողութիւն չէ լինում։ Այդ շրջապատող աշխարհը միշտ հարստանում է և այլայլում, մանկութեան աշխարհի բաղդը պարզութեան եւ սահմանաւորութեան մէջ է։ Քանիցս անգամ ուշք չեն դարձնում որս վրայ զուարճութիւն ներում և ընծաներ տալում ուր այն հարստութեան ցանկութիւններին է հասնում ուր լերեխանց երեւակայութիւնը աղբաւ է։ Արդէն լուստուս (Այսօրէն առիթ ունէր այս տեղ տրտնջալու հին պարզութիւնից և սակաւապետութիւնից դուրս գալու վրայ։ Այդկայ համար մի ժամացոյցը համարեա թէ այնքան էր ինչպէս մի մարդ այժմ տալիս են նրանց գեռ կարճ շորերում (1) ինչ կ'աւելնայսոր։

Իսկապէս հիմնաւոր կրթութիւնը իմանալու մի ամենահարկաւոր փորձքն է տեսնել թէ՛ կայ արդեօք կըր

թութեան մէջ ինքնագլուխ կատարելագործուելու ցանկութիւն։ Հատանգամ միայն նշմարելի է, որ բոլորովին չկայ, մարդ շիտթուած է գործ կատարելում և չգիտի ուղիղ, ինչ իրան և ժամանակի հետ։

Սովորաբար՝ ժամանակը լրացնելուն պատկանում է եւ երաժշտութիւնը (Գ-դ)։ Բայց ինչ ընէ սրան կանանց կրթութեան կեդրոն և թագ չլինում։ Այս մի արհեստէ քերչութեան և ամենից աւելի յարմարաւորն է մարդու համար լինելու մի հագեցեալ ճար։ Այսպէսով համապատասխան է սա՝ ինչպէս կանանց սրբատուէ կարիքներին (Gemüthsbedürfniss) նոյնպէս և հակման, ուստի առաջաւում է հեշտութեամբ և յոժարակամ։ Բայց սի չէ իմանում թէ՛ ինչպէս է այս տեղ այս ազնիւ արհեստում։ Լստուածային ձիւրը շատ անգամ ցածանում և սնափառութիւնը ինչպէս է ճաշակը խանգարում ամեն տեղ, ուր միայն գործքն է արժանաւորութիւն տալիս։

Այս ճանապարհով այն սէրը, որ դէպ ի գեղեցիկն է, կը դառնայ սէր դէպ ի կուրացնող երեւոյթը և առհասարակ երեւոյթի այս պաշտօնը սակաւ առ սակաւ՝ աշխարհը, ուր սովորաբար տալուում է։ Ահասարակ ճշմարտութիւնը անգուշ է և սրտով համաձայնելու է Ֆրանսիացւոյ այս կանանին։ Այնչեւ անգամ ճշմարտութեանն էլ հարկաւոր է փոքր ինչ զուգուիլ։ (Même à la vérité il faut un peu de toilette)։ Այն գաւաղութեան համար էլ, թէ մարդու և թէ բանի վրայ, բոլորովին այս կանոնը պիտի իշխի, ինչպէս հասարակութեան արագոան չարախօսութեան մէջ, նոյնպէս եւ արհեստական և գրականական բաների վրայ՝ մի հերքելի, հմուտ կարծե

(1) Այդիկները հագնում են կարճ շորերն սովորաբար մինչեւ գաւաղութեան մէջ հաստատուելը, կամ 14—15 տարեկան դառնալը։

յեալ քննադատութեան մէջ, ուր
շատերին օգնում է ընթերցանութե
ննորոգութիւնը:

Թէ՛ մարդու համար մի այսպիսի
կրթութեան հոգացողութիւն պա
կաս չէ. իմացութեամբ է նրա պահանջ
մունքներից. սակայն այս չէ վերա
բերում այն ճշմարիտ ինչ ին, որի
գուտ կրթութեան առաջնայնը՝ զար
գացման նպատակ անուանեցինք: Ինչ
պէս արտադրութեան (Ausstellung) հո
յակապ պատկերների վրայ դատու
ւում է թէ՛ ձեւը կամ կերպարանքը
շորերի մասին նկարուած է, այնպէս
էլ հետո հոգեպէս և մարմնապէս կոր
չում է ճշմարիտ անձնական ինչը զա
նազան տեսակ երեւող բաների ե
տեւ, որոնցմով շրջապատուած է:

Չարմանալի չէ եթէ նրանից, ինչ
լաւ բան որ վարժարանը և դաստի
արակութիւնն է հաղորդել, կարծ
ժամանակից յետոյ՝ շատ անգամ մեծ
մասը մուտքիութեան է տրուում՝
օրական դեգերանքներով. կամ տնա
յին զբաղմունքներով, որովհետեւ
չէ արմատացել ներքին կեանքի մէջ
և դառել մի ինքնակայ հոգեկան ժա
ռանգութիւն: Հարստային գերմա
նիայի մի գաւառում բոլոր շատ ու
քիչ կարողութիւն ունեցող ընտա
նիքների դուստրները թոշակարանու
մին են կրթութեամբ: Բայց սրբաբ կա
րելի է շուտով աշխարհք են մտնում
և պատկուում: Հետոյ ուրիշ ոչ ոյլ
ինչ են, բայց միայն մարդկանց հա
մար յատկապէս զարգարիչ առարկայ
և սրանում չեն էլ տեսնում ոչինչ
հլութեան բան: Մարդիկը իրիկուն
ները կանոնաւոր կերպով պանդոկ
(Casino) են գնում. մի ներքին ընտա
նեկան կեանք չկայ, և կանայք չա
փազանց անկիրթ համարուելով բար
ձր կարգերումը չեն կարող մարդ

կանց գործերին մասնակցիլ, ինչպէ
նրանց վայել է ճշմարիտ ամուսնու
թեան դադարաբին համեմատ:

Բայց ուր էլ որ մի ծովա հոգեկան
ժառանգութիւն լինի և պինդ պահ
պանուի, այնու ամենայնիւ չէ կա
րող իսկական զարգացման, զգացման
և կրօնաց կրթութեան պակասութիւնը
լրացնել: Ներքոնելի է թէ՛ ինչպէս
կարելի է այս չտեսնել, որովհետեւ
հենց շատ կանայք իրանց ընտանեկան
կոչումով այն տեղն են ընկնում, ուր
իրանք պիտի ինչպէս և իցէ զարգա
ցողապէս ներգործեն: Սակաւ ան
գամ տեղիկութիւն չէ եղած հենց
դաստիարակչութիւնների վրայ, թէ նը
րանք, ինչեւ կամ գոյշե որ դիտութե
դժուար հարցաքննութիւններ են
տուել, զարգացումից գիտենքիչ կամ
ռիչ:

Ի հարկէ երբեմն զարմանալու ար
ժանի բան է, ինչի որ մարդկանց բը
նութիւնը և մանտանդ կանանց բը
նութեան ձգողականութիւնը գիմա
նալ կարող է, և ինչ որ տէրն է անում,
և աւելի եւս, ինչ որ մարդիկը ու
նին շատ անգամ Նստուածային նա
խախնամութիւնից պարգեւած: ()
բինակները պակաս չեն, երբ կրթու
թեան բոլորանցուդարձին վրայ դուրս
է գալիս կանանց սրտի խորքից մի զօ
րութիւն դիտուողութեան, ընդդի
մակալութեան և յարատեւութեան,
որը միայն պատուէ ճշմարիտ քրիս
տոնեական և առողջ հոգու առաջնոր
թեան: Աչքիս առաջին են այնպիսի
դէպքեր, ուր սղիկները, ընտանիք
ներին մի աննախադրալ թշուառու
թիւն տատահած ժամանակը, երբ
իրանց ժամանակը պիտի անցնէին ոչ
թէ սնափառ եւ դեգերացուցիչ բը
րաղմունքի և կենցաղավարութեան
մէջ, այլ զրկանաց և աշխատութեան,

յանկարծ մի այնպիսի վարուողութիւնն արեւ, որ կարողացնել են խոչնդոտները հեռացնել և ուրիշներին համբերել տալ փորձանքին կամ այնպիսի դէպքեր, ուր փափկասուն զարգացման հակառակ՝ հիւանդներին և ուրիշ մարդկային դժբաղդութեան վերայ դժուար պաշտօնը կատարուել է ուրախութեամբ եւ հաստատուն համբերութեամբ: Բայց որչափ բազմաթիւ են այն դէպքերը, ուր պահաս է այնպիսի դիտաւորութիւններին (Entschluss) հոգեկան կարողութիւնը և սրտ իրադործութեանն էլ մարմնականը:

(Հարգանքներով)

ԸՅՊԵՅԻՆ

Եղիպտոսի խնդիրներուն վրայ Տ. Գասպարեան Յակովբ Էդայն Պօլիսառ Լրթ. Խորեն վարդապետ փոխաւ նորդն երուսաղէմի ուղղուած նամակըն հասանդ կը գնեմք, սրմէ ամեն ընթերցող կրնայ հասկնալ թէ ինչ հնարքներ ՚ի գործ դրուած են Լղէրսանդրիոյ մէջ փարխ հանքմի հրիտակին վրայով:

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՏԻ ԽՈՐԵՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ՍՈՒՐԵ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄ ՎԵՔԻԼԻ
ԻՍԺԱՆՊՈԼ

Ըստուածատուր վարդապետ հազրէթլէրինէ եազաղընըղ մէքթուպլէպէ նոէն իստէտիկիսիզ Թալիմաթլարը պիլտիրմէյէ պօրճ սաեարըմքէնտիմէ:

Սիւթէվէֆա Լիքսանեան Բարիս հանըմ, 23 ապրիլ սէնէ 1858 Թարիտոէ պիր վասիլէթ եաբըպ սիր նիւսիսէսինի Սըսը բաթրիգլսանէսինէ թէսլիմ իթմիշ տիր: Պու վասիլ

էթուէ միւսախօրարնա անձադ ծնար պին զուրուշ վէրէրէք մա պարի օրան ճասը Սըսը քիլիսէսինէ պրոպգմիշ տիր: պու վասիլէթ Թարիխինտէն սօնրա պիր միւլք եաթթըմիշ տիր: Պինա պիթտիքսէ խոյլի պօրճ տիւ պինտէ գալմիշ օլտու զուրտան: վէ աղըր ֆայըղըսը վէ քիւլլի մէսարիֆլէք չօգ սէնէլէրմէ զամմ օլտուսուպ մէճ պուրի մէզքիւր միւլքիւ սաթմիշ տիր:

Մէզքիւր վասիլէթի եաթթըպտան պէշ ալթը սէնէ սօնրա, ֆէսիս իթմիշ օլտու, բաթրիգլսանէյէ թէսլիմ իթտիկի նիւսիսէյի հէրնէ գատար եաղը իլէ կէրույէ իսթէմիշ իսէ տէ, վիրմէք իսթէմէ տիքլէրինտէն մէճպուր օլմուշ տուր:

Պէնիմ վէքիլի մուրախաս օլտու զում էսնատէ թէքրարէն տախիլլէ տիլան մարիֆէթի իլէ իսթէմիշ տիր ՎՃԱՐէպիլէ վիլլէ Թարիխի արզու հաղը մուճիգ քի տիլան բաթրիգլտա նէյէ շէհը իթմիշ տիր Վ տէ Նօ. Բ պայտը իլէ «Վատէմ իսթուէն վասիլէթինի ֆէսիս իթմիշ նիլլին կէրույէ վէրմիյօրտուսուպ տէյէրէք: Բաթրիգլտանէ ճէվապ իթմիշ տիր Սըսը մուհաֆըզա տիլանըն մարիֆէթի իլէ օրէպիլ տիրը Նօ. 10 պայտը սէպէպ կէսթթէրէրէք քի «վիրմէյիզ չիւնքի հանըմըն գօճասը մէրհում Լիքսանեան Յակովբ սղանըն ճէնաղէ մէսարիֆի Վ սէնէտէն պէրու բաթրիգլտանէ ալմամըշ, իսթուսան վասիլէթինի կէրույէ վէրիքիզ էկէր պու մէսարիֆի էօտէր իսէ պ. պու հաղսըղ վէ մինասիպէթսիզ ճէվապա գար շըլըզ հանըմ թէքրարէն պիլտիրմիշ տիր իճապ իտէնի հիւքիւմէթ մարիֆէթի իլէ վասիլէթ ֆէսիս, վէ մութրագան նիւսիսէյի կէրույէ վէրիլմէսի թալէպ իտէրէք, անձադ Էինէ բաթրիգլտանէ տիլանէ մէմիշ տիր: